

Tijdschr Jeugdgezondheidsz (2019) 51:17–18
<https://doi.org/10.1007/s12452-018-00164-1>

Handelen bij vermoedens van kindermishandeling: van richtlijn naar praktijk?

A. A. J. Konijnendijk

Published online: 8 January 2019

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2019

Fragile, please handle with care. Understanding and supporting professionals' response to suspicions of child abuse and neglect

Thesis: Universiteit Twente, Enschede, Nederland

Promotiedatum: 7 juni 2018

Promotoren: prof.dr. A. Need en dr. M.M. Boere-Boonekamp

ISBN: 978-90-365-4504-4

Link: <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/29545015/publication.pdf>

Wat waren het doel en de vraagstelling?

Kindermishandeling heeft vaak een levenslange impact. Zo heeft een mishandeld of verwaarloosd kind een grotere kans op gedragsproblemen en psychische stoornissen. Vroeg en snel ingrijpen is daarom essentieel. Professionals krijgen een steeds grotere rol bij de signalering en aanpak van kindermishandeling.

Dr. A. A. J. Konijnendijk (✉)
 Universiteit Twente, Enschede, Nederland
a.a.j.konijnendijk@utwente.nl

Om hen daarbij te ondersteunen wordt in toeneemende mate beleid en wetgeving ontwikkeld, en naar de praktijk vertaald in de vorm van richtlijnen. In 2010 werd voor het eerst een richtlijn gepubliceerd voor professionals in de jeugdgezondheidszorg (JGZ). Sinds 2013 is handelen volgens vaste stappen wettelijk verplicht voor alle professionals die met kinderen en/of gezinnen werken.

Het doel van dit promotieonderzoek was om meer inzicht te krijgen in de mate van naleving van aanbevelingen uit richtlijnen over de signalering en aanpak van kindermishandeling, vooral in de JGZ, en om een strategie te ontwikkelen die naleving bevordert. De eerste vraagstelling was: waarom leven Nederlandse professionals die met kinderen werken, in het bijzonder in de JGZ, wel of niet richtlijnaanbevelingen na? Twee van de zeven belangrijkste richtlijnaanbevelingen zijn uitgebreider onderzocht: 'consultatie van de aandachtsfunctionaris kindermishandeling' die als klankbord en ondersteuner fungeert voor collega's, en 'het inwinnen van informatie en/of advies bij andere organisaties die betrokken zijn bij het kind en/of het gezin'. De tweede vraagstelling luidde: hoe kunnen JGZ-professionals ondersteund worden bij het naleven van richtlijnaanbevelingen?

Hoe vond het onderzoek plaats?

Voor het beantwoorden van de eerste vraagstelling werden vier deelonderzoeken uitgevoerd:

1. Een focusgroeponderzoek binnen één JGZ-organisatie, GGD Twente. Hieraan namen veertien JGZ-professionals deel.
2. Een landelijk vragenlijstonderzoek onder 164 respondenten (van 17 JGZ-organisaties) naar het zelf uitvoeren van in totaal zeven richtlijnaanbevelingen bij vermoedens van kindermishandeling en

factoren die het naleven van richtlijnen kunnen beïnvloeden. De vragenlijst was gebaseerd op de uitkomsten van de focusgroepinterviews, literatuur en theorie over naleving van richtlijnen.

3. Hetzelfde landelijke vragenlijstonderzoek richtte zich op het consulteren van de aandachtsfunctionaris kindermishandeling.
4. Een vragenlijstonderzoek naar het inwinnen van informatie bij andere organisaties onder professionals die werken met kinderen tot 4 jaar oud in de gemeente Almelo, zoals huisartsen, kinderleiders en kraamverzorgers ($n=78$). In deze vragenlijst werd een fictieve gezinssituatie beschreven met daarin meerdere signalen van mogelijke kindermishandeling. Daarnaast werden ervaringen met het inwinnen van informatie bij andere organisaties uitgevraagd.

Voor het beantwoorden van de tweede vraagstelling werd op basis van de uitkomsten van de hierboven genoemde onderzoeken een hulpmiddel in het digitale kinddossier van GGD Twente ontwikkeld. Dit hulpmiddel gaf onder andere snel en makkelijk toegang tot richtlijninformatie, wees op de aanbevelingen, toonde informatie over risicofactoren die elders in het dossier was genoteerd, en bevatte relevante organisatie-specifieke informatie. Bij GGD Twente is onderzocht in hoeverre het hulpmiddel ondersteunt bij het naleven van de richtlijnaanbevelingen en bijdraagt aan snellere toegang tot richtlijninformatie. De helft van de 168 JGZ-professionals werd geïnstrueerd om het hulpmiddel te gebruiken; de andere helft kreeg geen instructie en gebruikte het hulpmiddel niet.

Wat zijn de uitkomsten?

Uit het focusgroeponderzoek (deelonderzoek 1) kwamen 24 factoren naar voren die een rol kunnen spelen bij het wel of niet naleven van de richtlijn. 'Goede bekendheid met de inhoud van de richtlijn' en 'sociale steun', vooral in relatie tot de aandachtsfunctionaris kindermishandeling, werden vaak genoemd als bevorderende factoren. Belemmerende factoren waren bijvoorbeeld 'gebrek aan bereidheid van zorgverleners om samen te werken' en 'een lage ervaren mate van vertrouwen in de eigen bekwaamheid om de richtlijnaanbevelingen uit te voeren'.

De mate waarin aanbevelingen uit de JGZ-richtlijn zelf werden uitgevoerd in alle situaties van vermoedelijke kindermishandeling gedurende een periode van 12 maanden was over het algemeen laag (deelonderzoek 2). Dit gold vooral voor de aanbeveling 'raadplegen van Veilig Thuis, het advies- en meldpunt bij huiselijk geweld en kindermishandeling'. Een vijfde (19,5%) van de respondenten had deze aanbeveling bij al hun vermoedens uitgevoerd. 'Het vergeten van

de richtlijn' was de enige factor in de multivariate analyse die een significant verband liet zien met een lagere mate van uitvoeren van de aanbevelingen. 'Het vergeten om de aandachtsfunctionaris te consulteren' had een belangrijke invloed op de mate waarin de aandachtsfunctionaris om advies werd gevraagd (deelonderzoek 3). Verder bleken professionals die een 'positievere houding en overtuiging' hadden ten aanzien van de aandachtsfunctionaris en professionals die zich meer aantrokken van 'volgzaam gedrag' en 'meningen en verwachtingen' van collega's meer geneigd te zijn om de aandachtsfunctionaris te consulteren.

De meeste respondenten (87%) hadden het voornemen om (uiteindelijk) informatie of advies in te winnen bij een andere organisatie op basis van de fictieve casusbeschrijving (deelonderzoek 4). In totaal werden tien verschillende typen organisaties genoemd die respondenten bij voorkeur zouden raadplegen, het vaakst de JGZ. Ondanks de intensieve betrokkenheid van de kraamzorg in de beschreven casus werd de kraamzorgorganisatie weinig genoemd.

Acht maanden na de implementatie van het digitale hulpmiddel (vraagstelling 2) werden geen significante verschillen in naleving van richtlijnaanbevelingen gevonden tussen de groep met en de groep zonder digitaal hulpmiddel. Wel was de groep met hulpmiddel bij een vermoeden van kindermishandeling gemiddeld 38 minuten minder kwijt aan het opzoeken van richtlijninformatie.

Wat is de meerwaarde/nieuwswaarde voor de JGZ-praktijk?

Dit proefschrift laat zien dat er veel variatie bestaat in de mate waarin professionals de richtlijnen over handelen bij een vermoeden van kindermishandeling naleven en dat veel factoren hierbij een rol kunnen spelen. Vooral het consulteren van de aandachtsfunctionaris kindermishandeling en Veilig Thuis kan beter. Een belangrijke aanbeveling is daarom om vooral in te zetten op multidisciplinaire samenwerking en het stimuleren van consultatie van de aandachtsfunctionaris. Passende strategieën kunnen zijn: de inzet van invloedrijke professionals die de functie aandachtsfunctionaris enthousiast en positief uitdragen (sociale druk), en een melding in het kinddossier (als popup, eventueel onderdeel van een digitaal hulpmiddel) zodra een vermoeden van kindermishandeling wordt vastgelegd. Digitale richtlijnondersteuning kan ertoe bijdragen dat richtlijninformatie sneller wordt geraadpleegd.

Dr. A.A.J. Konijnendijk, postdoctoraal onderzoeker